

ҚАЗАҚСТАН РЕСПУБЛИКАСЫ
ҰЛТТЫҚ БАНКІ
№ 12 Б А С П А С Ө З Р Е Л И З І
2008 жылғы 9 сәуір

Қаржы нарығындағы ахуал туралы

1. Инфляция.

Қазақстан Республикасы Статистика агенттігінің ресми деректері бойынша инфляция 2008 жылғы наурызда 0,6% құрады (2007 жылғы наурызда – 0,7%). Азық-түлік тауарларының бағасы 0,9% (0,6%), азық-түлікке жатпайтын тауарлар – 0,3% (0,4%), ақылы қызмет көрсету 0,4% (1,1%) өсті.

2008 жылғы наурызда азық-түлік тауарлары нарығында жеміс-жидек және көкөніс бағасының 3,3% неғұрлым өсуі тіркелді. Сонымен қатар нан өнімдері және жарма тағамдары – 1,2%, сүт өнімдері – 0,7% қымбаттады. Бұл ретте майдың және тоң майдың бағасы 0,6% төмендеді.

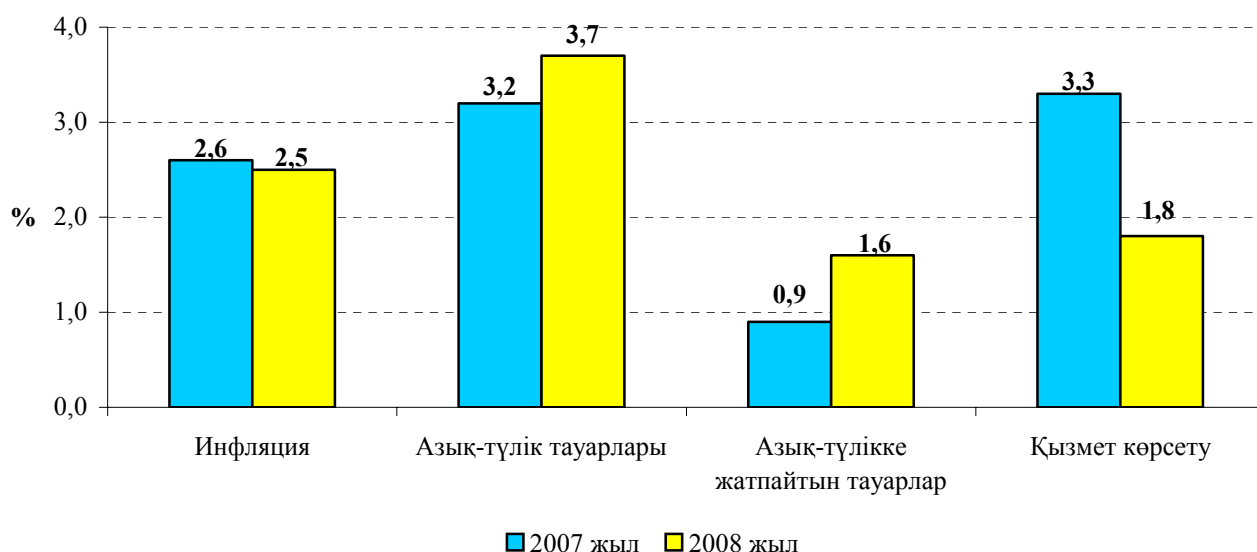
Азық-түлікке жатпайтын тауарлар тобында жуу құралдары бағасының 0,8%-ға, киім және аяқ киім – 0,6%, жеке гигиена тауарлары 0,5% қымбаттағаны белгіленді. Бензиннің бағасы 0,2% арзандады.

Халыққа ақылы қызмет көрсету құрылымында баға және тарифтер теміржолмен жолаушы тасымалдау көлігі қызметіне 2,7%, қонақ үй және мейрамханалар қызметі – 2,6%, медициналық қызмет көрсету бағасы 1,4% өсті.

2008 жылғы 1 тоқсанда инфляция 2,5% (2007 жылғы тиісті кезеңде – 2,6%) құрады. Инфляцияның сақталуына осы кезеңде негізінен жеміс-жидек және көкөністің 14,6%, сүт өнімдерінің 6,1%, балық және теңіз өнімдерінің 3,7% қымбаттауы есебінен 3,7% қымбаттаған азық-түлік тауарларының қымбаттауы себепші болып отыр (2006 жылғы 1 тоқсанда – 3,2%). Азық-түлікке жатпайтын тауарлар 1,6% (0,9%), ақылы қызмет көрсету – 1,8% қымбаттады (3,3%) (1-график).

1-график

**Инфляция және оның 2007 және 2008 жылдардағы
1 тоқсандағы құрамдас бөліктері**

2008 жылғы наурызда инфляция жылдық көрсеткіште 18,7% құрады (2007 жылғы желтоқсанда – 18,8%).

2. Төлем балансы және сыртқы борыш

Энергия тасымалдағыштардың және басқа да шикізат тауарларының әлемдік бағасының жоғары деңгейі және банк секторының сыртқы қарыз алу динамикасы Қазақстанның төлем балансы үшін айқындаушы факторлар болды.

Елге валюта түсімдерінің негізгі көздерінің бірі болып табылатын тауарлар экспорты 2006 жылмен салыстырғанда 9,6 млрд. долл. ұлғайып, 2007 жылы 48,3 млрд. долл. құрады. Ресми экспорт құнының 59% жуығы мұнай және газ конденсаты экспортына, 18% астамы кара және түсті металдар экспортына тиесілі болды. Ішкі инвестициялық және тұтынушылар сұранысының өсуімен ынталандырылатын жиынтығында 2007 жылы 33 млрд. АҚШ долл. асқан тауарлар импорты 2006 жылмен салыстырғанда 9 млрд. долл. ұлғайды.

2006 жылғы 14,6 млрд. АҚШ долл. салыстырғанда 2007 жылы 15,1 млрд. АҚШ долл. құраған сауда балансы оң сальдосының (тауарлардың таза экспорты) салыстырмалы түрде бірқалыпты өсуі шетелдік инвестициялар мен еңбек ресурстарын ауқымды тартуға байланысты ағымдағы шығыстардың күрт ұлғаюын өтеген жоқ, мұның өзі нәтижесінде ағымдағы операциялар шоты тапшылығының айтарлықтай кеңеюіне әкеліп соқтырды. 2007 жылы төлем балансының ағымдағы шотының теріс сальдосы 7,2 млрд. долл. немесе оның 2006 жылғы 1,9 млрд. АҚШ долл. (2,4%) тапшылығымен салыстырғанда ЖІӨ-ге қатынасы бойынша 6,9% құрады.

Мұнай экспортерлері үшін әлемдік нарықтағы қолайлы конъюнктура тікелей инвестициялардың тұрақты түрдегі жоғары ағынын ұстап тұрды, бұл ретте банк секторының қарыз алуы есебінен тартылатын қаржыландыру динамикасы әр түрлі бағыттағы үрдістердің және әлемдік капитал нарығындағы жағдайлардың өзгеруінің ықпалынан қалыптасты.

Капитал нарықтарындағы ауқымды дағдарыстың байқалуы 2007 жылғы тамыздан бастап қазақстандық банктер үшін сыртқы ресурстарды тарту жағдайларының нашарлауына әкеліп соқтырды. Заем ресурстарына қол жеткізудің бірінші жартыжылдықпен салыстырғанда айтарлықтай қысқаруы банктердің бұрын тартқан заемдарын өтеу үшін төлем жасаудың ең жоғары кезеңіне тұспа-тұс келді. Жиынтығында 2007 жылғы екінші жартыжылдықта банктердің 2007 жылғы бірінші жартыжылдықтағы 13,4 млрд. АҚШ долл. салыстырғанда 7,1 млрд. АҚШ долл. көлеміндегі ұзақ мерзімді (1 жылдан астам) сыртқы несие түрінде жаңа қаржыландыруды тартуға мүмкіндігі болды.

Нәтижесінде 2007 жылы Ұлттық Банктің халықаралық резервтерін қоспағанда қаржы шотының операциялары бойынша ресурстардың таза түсімі 2006 жылғы 16,1 млрд. долл. салыстырғанда 7,4 млрд. АҚШ долл. болды. Бұл ретте елге қаржы ресурстарының ағыны 2007 жылдың бірінші жартысындағы операциялармен камтамасыз етілді (нетто-ағын 7,7 млрд. АҚШ долл.), ал екінші жартыжылдықтың қорытындысы бойынша қаржы шоты операциялары бойынша елден ресурстардың таза әкетілуі 0,3 млрд. АҚШ долл. жуық болды.

Қазақстан Республикасының жалпы сыртқы борышы 2007 жылдың аяғында 96,4 млрд. долл. (2006 жылдың аяғында 74,0 млрд. АҚШ долл.) бағаланды, ЖІӨ-ге қатынасы бойынша 92,8% болды.

Мемлекеттік сыртқы борыш 1,6 млрд. АҚШ долл. (2006 жылдың аяғында 2,6 млрд. АҚШ долл.) дейін қысқарған кезде республиканың банк секторының сыртқы міндеттемелері 2007 жылы 12,6 млрд. АҚШ долл. өсті және 2007 жылдың аяғында 45,9 млрд. АҚШ долл. немесе жалпы сыртқы борыштың көлемінен 47,7% (2006 жылдың аяғындағы жағдай бойынша 33,3 млрд. АҚШ долл. немесе 45%) бағаланды. Банктердің сыртқы борышының негізгі өсімі 2007 жылғы бірінші жартыжылдықта болды, екінші жартыжылдықта қаржыландыру ағынының және банк секторындағы сыртқы қарыздарды өтеу бойынша айтарлықтай төлемдердің күрт қысқаруынан борыш деңгейі іс жүзінде өзгерген жоқ.

Жеке банктік емес сектордың сыртқы борышы 2007 жылдың аяғында бір жылда 10,7 млрд. АҚШ долл. ұлғайып, 48,8 млрд. АҚШ долл. жетті. Оның басым бөлігі тікелей инвестициялау операцияларымен байланысты міндеттемелерге – фирмааралық берешекке тиесілі, оның көлемі 2007 жылдың аяғында 29,9 млрд. АҚШ долл. немесе жалпы сыртқы борыштың көлемінен 31% бағаланды.

Жалпы сыртқы борыштың өсімі және борышқа қызмет көрсетуге төлемдердің ұлғаюы тауарлар және қызмет көрсету экспортының өсу қарқынынан асып кетті, бұл сыртқы борыш құнының экспорттық кірістерге арақатынасының төмендеуіне себепші болды. 2007 жылдың аяғында тауарлардың жылдық экспортына және жалпы сыртқы борыштың қызметіне қатынасы бойынша 185,7% (2006 жылы 178%), ал жалпы сыртқы борышты өтеу және қызмет көрсету бойынша жиынтық төлемдер – 49% (2006 жылы 28,2%) болды.

3. Ақша агрегаттары.

2008 жылғы наурызда Ұлттық Банктің таза ішкі активтерінің төмендеуіне ақша базасының 1 578,9 млрд. теңгеге дейін 0,04% (немесе 606,1 млн. теңге) шамалы тарылуы себепші болды.

Шектеулі ақша базасы, яғни екінші деңгейдегі банктердің Ұлттық Банктегі мерзімді депозиттерін есептемегендегі ақша базасы 2,4% тарылып, 1 494,3 млрд. теңгеге жетті.

2008 жылғы ақпанда ақша массасы банк жүйесінің таза сыртқы активтерінің ұлғаюы салдарынан 4 651,5 млрд. теңгеге дейін 1,2%-ға ұлғайды.

2008 жылғы ақпанда айналыстағы қолма-қол ақша 683,9 млрд. теңгеге дейін 1,0%-ға өсті, банк жүйесіндегі депозиттер 3 967,6 млрд. теңгеге дейін 1,2%-ға ұлғайды. Ақша массасы құрылымында депозиттердің үлесі 85,3% деңгейде өзгерген жоқ.

Ақша базасы кеңеюінің басым қарқыны 2008 жылғы ақпандағы ақша массасы көлемінің ұлғаюы қарқынымен салыстырғанда ақша мультипликаторы мәнінің 3,04-тен 2,94-ке дейін азаюына себепші болды.

4. Валюта нарығы. 2008 жылғы наурызда ішкі валюта нарығындағы ахуал тұрақты болып қалды.

Бір ай бойы теңгенің АҚШ долларына бағамы 1 доллар үшін 120,42–120,82 теңге диапазонында өзгерді. 2008 жылғы наурызда теңге 0,13%-ға нығайды, айдың аяғында теңгенің биржалық бағамы доллар үшін 120,69 теңге болды.

Наурызда Қазақстан Қор биржасындағы биржалық операциялар көлемі қосымша сауда-саттықтардағы мәмілелерді ескере отырып ақпанмен салыстырғанда 2,5% азайды және 4,3 млрд. АҚШ долл. (жыл басынан бастап – 12,0 млрд. АҚШ долл.) болды. Биржадан тыс валюта нарығында операциялар көлемі 27,0%-ға азайды және 8,4 млрд. АҚШ долл. (жыл басынан бастап – 28,7 млрд. АҚШ долл.) болды.

5. Мемлекеттік бағалы қағаздар нарығы.

2008 жылғы наурызда Қаржы министрлігі жалпы сомасы 36,7 млрд. теңгеге 12-айлық МЕККАМ және 9-жылдық МЕУЖКАМ орналастырды. Орналастырылған бағалы қағаздар бойынша тиімді кірістілік инфляция деңгейінен қысқа мерзімді МЕККАМ бойынша – 7,96%, ұзақ мерзімді МЕУЖКАМ бойынша - 0,19% болды.

Мемлекеттік бағалы қағаздарды өтеу 2008 жылғы наурызда 3,9 млрд. теңге болды. Нәтижесінде айналыстағы Қаржы министрлігінің бағалы қағаздарының көлемі 2008 жылғы наурыздың аяғында өткен аймен салыстырғанда 6,7% ұлғайып, 586,0 млрд. теңге болды.

Ұлттық Банктің ноталары эмиссиясының көлемі 2008 жылғы наурызда 2008 жылғы ақпанмен салыстырғанда 188,7 млрд. теңгеге дейін 0,8% ұлғайды. Қысқа мерзімді ноталардың кірістілігі 2008 жылғы ақпанда 6,30%-дан 2008 жылғы наурызда 6,19%-ға дейін төмендеді.

Ұлттық Банктің ноталарын өтеу 2008 жылғы наурызда сыйақы бойынша төлемдерді ескере отырып, 156,8 млрд. теңге болды. 2008 жылғы наурыздың аяғында айналыстағы

ноталардың көлемі 2008 жылғы ақпанмен салыстырғанда 13,5% ұлғайып, 274,8 млрд. теңге болды.

6. Банкаралық ақша нарығы.

2008 жылғы наурызда орналастырылған банкаралық депозиттердің жалпы көлемі 2008 жылғы ақпанмен салыстырғанда 10,6% төмендеді және баламасы 6233,6 млрд. теңге болды.

Орналастырылған банкаралық теңгелік депозиттердің көлемі 483,0 млрд. теңгеге дейін (орналастырылған депозиттердің жалпы көлемінен 7,8%) 57,8%-ға көтерілді. Бұл ретте орналастырылған банкаралық теңгелік депозиттер бойынша орташа алынған сыйақы ставкасы қаңтарда 5,72%-дан 5,17%-ға дейін төмендеді.

Ұлттық Банктің екінші деңгейдегі банктерден тартқан депозиттерінің көлемі наурызда ақпанмен салыстырғанда 2,5 есе дерлік (қаңтармен салыстырғанда –10 есе дерлік) артты және 359,4 млрд. теңге болды.

2008 жылғы наурызда орналастырылған долларлық депозиттердің көлемі 35,9 млрд. АҚШ долл. дейін 16,3% төмендеді (орналастырылған депозиттердің жалпы көлемінен 69,5%). Орналастырылған долларлық депозиттер бойынша орташа алынған сыйақы ставкасы 3,14%-дан 3,04%-ға дейін төмендеді.

Еуромен орналастырылған депозиттердің көлемі 2008 жылғы наурызда 10,5%-дан 7,5 млрд. еуроға дейін (орналастырылған депозиттердің жалпы көлемінен 22,4%) төмендеді. Еуромен орналастырылған депозиттер бойынша орташа алынған сыйақы ставкасы 3,97%-дан 4,01%-ға дейін көтерілді.

Рубльдік депозиттерге орналастыру көлемі елеусіз қалып отыр.

Тұтастай алғанда шетел валютасымен банкаралық депозиттердің үлесі аздап төмендеді, дегенмен орналастырылған депозиттердің жалпы көлемінен 92,3% жоғары. Бұл ретте шетел валютасындағы депозиттердің негізгі бөлігі (90,5%) резидент емес банктерде орналастырылған.

7. Депозит нарығы. Резиденттердің банк жүйесіндегі депозиттерінің жалпы көлемі 2008 жылғы ақпанда 2008 жылғы қаңтармен салыстырғанда 1,2% (2007 жылғы желтоқсанмен салыстырғанда – өсу 2,0%) 3967,6 млрд. теңгеге дейін артты. Заңды тұлғалардың депозиттері 2512,1 млрд. теңгеге дейін 1,1%-ға, жеке тұлғалардың депозиттері 1455,4 млрд. теңгеге дейін 1,4% ұлғайды.

2008 жылғы ақпанда ұлттық валютадағы депозиттер 2605,5 млрд. теңгеге дейін 1,1%-ға, шетел валютасымен депозиттер – 1362 млрд. теңгеге дейін 1,6%-ға өсті. Нәтижесінде, теңгемен депозиттердің үлес салмағы 65,8%-дан 65,7%-ға дейін төмендеді.

Банктердегі халықтың салымдары (резидент еместерді ескере отырып) бір айда 1474,4 млрд. теңгеге дейін 1,3% (2007 жылғы желтоқсанмен салыстырғанда – 1,8%) ұлғайды. 2008 жылғы ақпанда халықтың салымдар құрылымында теңгелік депозиттер 906,2 млрд. теңгеге дейін 2,0%-ға, ал шетел валютасындағы депозиттер – 568,2 млрд. теңгеге дейін 0,1% артты. Нәтижесінде, теңгелік депозиттердің үлес салмағы 61,0%-дан 61,5%-ға дейін артты.

2008 жылғы ақпанда банктік емес заңды тұлғалардың теңгелік мерзімді депозиттері бойынша орташа алынған сыйақы ставкасы 5,5% (2008 жылғы қаңтарда – 6,1%), ал жеке тұлғалардың депозиттері бойынша – 11,7% (11,4%) болды.

8. Кредит нарығы. Банктердің экономикаға кредиттері бойынша негізгі борыштың жалпы көлемі 2008 жылғы қаңтармен салыстырғанда 2008 жылғы ақпанда 0,05% (2007 жылғы желтоқсанмен салыстырғанда 0,3%) төмендеп, 7239,5 млрд. теңгені құрады.

Ұлттық валютадағы кредиттер бір айда 0,8% төмендеп, 4115,3 млрд. теңгені, ал шетел валютасындағы кредиттер 0,9% ұлғайып, 3124,2 млрд. теңгені құрады. Нәтижесінде теңгедегі кредиттердің үлес салмағы 2008 жылғы қаңтармен салыстырғанда 57,3%-дан 56,8%-ға төмендеді.

Ұзақ мерзімді кредиттер 5837,7 млрд. теңгені құрай отырып, 0,4% өсті, ал қысқа мерзімді кредиттер 1401,9 млрд. теңгені құрай отырып, 1,9% төмендеді. Нәтижесінде ұзақ мерзімді кредиттердің үлес салмағы 2008 жылғы қаңтармен салыстырғанда 80,3%-дан 80,6%-ға ұлғайды.

Заңды тұлғаларға кредиттер ақпан айында 0,2% ұлғайып, 4696,3 млрд. теңгені, ал жеке тұлғаларға кредиттер 2543,3 млрд. теңгені құрап, 0,6% төмендеді. Нәтижесінде жеке тұлғаларға кредиттердің үлес салмағы бір айда 35,3%-дан 35,1%-ға төмендеді.

Банктердің шағын кәсіпкерлік субъектілеріне кредиттері қаңтармен салыстырғанда ақпанда 1480,1 млрд. теңгеге дейін 1,3% (2007 жылғы желтоқсанмен салыстырғанда 1,7%) төмендеді, бұл экономикаға кредиттердің жалпы көлемінің 20,4% құрайды.

Салалар бойынша алғанда экономиканың сауда (20,9%), құрылыс (17,3%), өнеркәсіп (9,7%) және ауыл шаруашылығы (3,6%) сияқты салалары неғұрлым белсенді кредиттелуде.

2008 жылғы ақпанда жеке тұлғаларға ұлттық валютамен берілген кредиттер бойынша орташа алынған сыйақы ставкасы өзгерген жоқ және 19,3% құрады, ал заңды тұлғаларға кредиттер бойынша 15,5%-дан 15,9%-ға ұлғайды.

9. Экономиканың нақты секторы кәсіпорындарының 2007 жылғы мониторингінің нәтижелері туралы. 2007 жылы ел экономикасының негізгі салаларын білдіретін, мониторингке қатысушы кәсіпорындардың саны 1444-тен 1530-ға дейін өсті, оның ішінде орта және ірі кәсіпорындар 951-ден 989-ға дейін. Мониторингке қатысушы кәсіпорындардың өнімін (жұмыстарын, қызметтерін) сатудан кіріс 2007 жылы 7764,4 млрд. теңгеге жетті, бұл экономика бойынша өнім сатудан түскен жалпы кірістің 45% жуығын құрайды.

Кәсіпорындарға жүргізілген тоқсан сайынғы пікіртерімдердің нәтижесі қалыптасқан экономикалық жағдай және экономиканың нақты секторындағы 2007 жылғы негізгі үрдістер туралы мынадай тұжырымдар жасауға мүмкіндік береді.

Кәсіпорындардың үлкен бөлігі (83-85%) тоқсаннан тоқсанға дейін дайын өнімге деген сұраныстың ұлғаюын не оның өзгермегенін көрсетті, бұл өндіріс көлемі өсуінің негізгі факторы болып табылады. Кәсіпорындар өз өніміне деген барынша сұранысты 2 және 3 тоқсандарда байқады, 3 тоқсанда кәсіпорындардың дайын өнімі бағаларының кәсіпорындардың 40,7% белгілеген ұлғаюына байланысты 4 тоқсанда сұраныстың өсу қарқынының төмендеуі, әсіресе құрылыста орын алды.

Дайын өнімге деген сұраныстың және бағаларының динамикасы кәсіпорындардың іскерлік белсенділігіне және қаржылық жай-күйіне әсер етті: жыл аяғында активтердің айналымдылығы біртіндеп ұлғайды (1 тоқсандағы 18,1%-дан 4 тоқсандағы 22,1%-ға дейін). Кәсіпорындардың айналым активтерін басым түрде өз қаражаты есебінен қаржыландыру үрдісі сақталды, мұны кәсіпорындардың 80% жуығы атап өтті.

2007 жыл ішінде кәсіпорындардың көпшілігі (60% астамы) шикізат пен материалдар бағасының өсуін атап көрсетті, бұл 2 және 3 тоқсандарда сату ұтымдылығының (салық салғанға дейін) кейбір төмендеуіне әсер етті. Дегенмен жыл аяғында ұтымдылық 2006 жылғы деңгейден (43%) асып, барынша жоғары деңгейде 46,2% қалды.

Өндіруші салалардың сату (70%) ұтымдылығы басқа салалармен салыстырғанда инвестицияларды жүзеге асыру үшін неғұрлым тартымды болып отыр. Өндеуші өнеркәсіптегі ұтымдылық 41,5%, жылжымайтын мүлікпен операциялар, жалдау және кәсіпорындардың қызметі 40,1%, көлік пен байланыста 27,7% деңгейінде қалыптасты.

2007 жылғы 3 және 4 тоқсандарда теңгемен және сол сияқты шетел валютасымен алынған кредиттер бойынша пайыздық ставкалар орташа алғанда тиісінше 15,8% және 13,2% құрай отырып, айтарлықтай өсті, соның салдарынан кредит алған кәсіпорындардың үлесі біршама төмендеді: 2 тоқсандағы 36,2%-дан үшінші тоқсандағы 32,5%-ға дейін және төртінші тоқсанда 28,4%. Айтарлықтай қысқару өндеуші өнеркәсіпте және құрылыста болды.

2007 жыл ішінде кәсіпорындардың басым көпшілігі теңгенің АҚШ долларына, еуроға және Ресей рубліне қатысты бағамының өзгеруіне ұшыраған жоқ. Тек 3 тоқсанда теңгенің

көрсетілген валюталарға, әсіресе АҚШ долларына бағамының теріс әсеріне ұшыраған кәсіпорындар үлесінің кейбір ұлғаюы байқалды.